

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Чернігівська політехніка»
Навчально-науковий інститут економіки
Кафедра філософії і суспільних наук
СИЛАБУС
«Філософія науки і культури» (ОК2)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри

(підпис)

Шакун Н.В.
(прізвище та ініціали)

« 31 » 08 2023 р.

Розробник (-и): Киселиця Світлана Володимирівна, к. філос. н., доцент
Шакун Наталія Валеріївна, к. філос. н., доцент
(прізвище та ініціали, посада, науковий ступінь і вчене звання)

(підпис)

Силабус навчальної дисципліни обговорено на засіданні кафедри філософії і суспільних наук
(назва кафедри)

Протокол від « 31 » серпня 2023 р. № 9

Узгоджено з гарантом освітньої програми:

(підпис)

Дубина М.В.
(прізвище та ініціали)

Тип дисципліни	Обов'язкова
Мова викладання	українська
Рік навчання та семестр	1 курс, перший і другий семестри, 051 Економіка 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок, 073 Менеджмент, 122 Комп'ютерні науки, 133 Галузеве машинобудування, 141 Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка, 281 Публічне управління та адміністрування третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Викладач (-і)	Киселиця Світлана Володимирівна, к. філос. н., доцент Шакун Наталія Валеріївна, к. філос. н., доцент
Профайл викладача (-ів)	https://orcid.org/0000-0001-6961-528X https://scholar.google.com.ua/citations?user=PWt-SekAAAAJ&hl=uk https://www.academia.edu/66134730
Контакти викладача	Ауд. I-222, kvim37@gmail.com shakunn@ukr.net

1. Анотація курсу. Дисципліна «Філософія науки і культури» є методологічним підґрунтям конкретних наук, що застосовує її аналітико-синтезуючі властивості та спрямовує інтеграційний потенціал на формування у здобувачів вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня критичного, творчого і виваженого підходу до реалій у будь-якому сегменті наукових досліджень.

2. Мета та цілі курсу. Метою викладання навчальної дисципліни здобувачам ступеню доктора філософії (PhD) є оволодіння ними загальнонауковими (філософськими) компетентностями, необхідними для виконання оригінальних досліджень, що містять наукову новизну, мають теоретичне і практичне значення для суспільства.

Об'єкт дисципліни: людина у світі. *Предмет дисципліни:* закономірності зародження і функціонування основних парадигм вітчизняної та світової науки і культури. *Ключові слова:* абстрактно-логічне мислення, суспільство, людське буття, культура, людина, наука, свідомість, світ, філософська парадигма, цілеспрямована діяльність.

Під час вивчення дисципліни аспірант має набути або розширити загальні та спеціальні компетентності, передбачені освітньою програмою відповідної спеціальності.

Для спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»:

ЗК01. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК03. Здатність креативно мислити, генерувати нові науково-теоретичні і практично спрямовані ідеї, шукати власні шляхи вирішення проблем.

ЗК06. Здатність організовувати, управляти науково-проектною роботою та приймати спільні рішення з дотриманням принципів професійної етики та академічної доброчесності.

3. Результати навчання. Під час вивчення дисципліни аспірант має досягнути або вдосконалити здатності, які передбачені освітньою програмою.

Для спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»:

ПР01. Знати загальні принципи та застосовувати сучасні методи для проведення наукових досліджень у сфері фінансів, банківської справи та страхування.

ПР03. Знати концептуальні та методологічні основи проведення наукових і прикладних досліджень у сфері фінансів, банківської справи та страхування та мати навички, необхідні для створення фінансових інновацій.

ПР04. Вміти генерувати нові ідеї та гіпотези, здійснювати власні дослідження і використовувати для їх обґрунтування результатів теоретичного аналізу у сфері фінансів, банківської справи та страхування.

ПР14. Вміти спілкуватися з науковою спільнотою в процесі презентації, обговорення та захисту результатів наукових досліджень у сфері фінансів, банківської справи та страхування.

Дисципліна вважається засвоєною, якщо аспірант має концептуальні та методологічні знання і навички наукового дослідження в галузі філософії науки і культури та

знає:

- специфіку філософії як історію духовних пошуків та визначення граничних підстав людського буття;
- сутність та проблематику філософії науки;
- внутрішню логіку становлення людського мислення;
- основні категорії філософії, що розроблені для осмислення буття, історії та культури в їх духовних, соціальних, наукових та технічних вимірах;
- особливості процесу формування висхідних методологічних принципів мислення та пізнання;
- складові процесу формування та функціонування знання;

вміє:

- критично аналізувати, оцінювати та синтезувати нові ідеї;
- обґрунтовувати свою світоглядно-теоретичну позицію;

- оперувати філософськими категоріями, поняттями та концептами при аналізі реальних ситуацій в особистісно-соціальному та фахово-професійному контексті;
- виявляти специфічні сутнісні характеристики людського буття та креативно застосовувати їх у власній дослідницькій діяльності;
- чітко визначати форми та застосовувати ефективні методи пізнання;
- формулювати проблему та вказувати шляхи її можливого розв'язання у науковому, технологічному, соціальному вимірах, вільно комунікувати з науковою спільнотою на підставах академічної доброчесності.

4. Пререквізити. Базові знання із навчальних курсів «Філософія», «Історія України», «Історія української культури», «Риторика», «Фахова українська мова та основи ділової комунікації», «Громадянська освіта» бакалаврської програми.

5. Обсяг курсу.

Вид заняття	Загальна кількість годин (д/з)
1 семестр	
Лекції	16/6
Семінарські заняття	14/4
Самостійна робота (реферат, есе, презентація, тези доповіді)	60/80
2 семестр	
Лекції	12/6
Семінарські заняття	8/2
Самостійна робота (реферат, есе, презентація, тези доповіді)	70/82
Всього кредитів	Загальна кількість кредитів – 6 (1 семестр – 3 кредити, 2 семестр – 3 кредити).

Форма проведення занять - лекційні, практичні, самостійна робота – з використанням системи дистанційного навчання Moodle, літератури, відеоматеріалів.

6. Тематика курсу.

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ КУЛЬТУРНО-ФІЛОСОФСЬКИХ ПАРАДИГМ ЗАХОДУ І СХОДУ

Тема 1. Духовна культура Давнього Сходу

Особливості філософування у духовній традиції Давніх Китаю та Індії.

Специфіка стародавньокитайського суспільства. Передфілософія «У цзин» («П'ятикнижжя»). Даосизм як стихійно-діалектичне вчення. Конфуціанство як етико-політичне вчення. «Дао», «їнь», «ян» як фундаментальні категорії давньокитайської філософії. Нове народження буддизму у Китаї: феномен чань(сінь)-буддизму.

Основи давньоіндійської культури. Корені індійської філософії: Веди та Упанішади. Філософські школи Давньої Індії та їх проблематика. Індуїзм і його головні ідеї: карма і сансара. Буддизм як інтегруюча релігійно-філософська система Сходу.

Тема 2. Духовна культура Європейської Античності (Давня Греція)

Антична міфологія та її виміри у ранній античній філософії. Геракліт і Парменід: релятивістська й абсолютистська концепції людини і світу. Людиновимірність філософського

знання у софістів. Пошук світотворчого принципу та рушійних сил буття: Піфагор. Вчення Емпедокла про безсмертя. Демокрит: множинність як принцип світобудови.

Класична антична філософія. Сократ – ідеал мудреця. Філософія Платона: людина як в'язень у Печері. Ейдологія Платона. Аристотель як систематизатор античної філософії.

Основні риси філософії доби еллінізму. Скептицизм, стоїцизм, епікурейство.

Неоплатонізм: світ як сходження Єдиного.

Тема 3. Духовна культура Європейського Середньовіччя

Християнство як світоглядна основа середньовічної філософії. Основні риси філософії Середньовіччя. Загальна характеристика патристики. Проблема співвідношення віри та розуму: філософські побудови Тертулліана. Особливості християнської етики.

Патристика. Августин Блаженний: самопізнання як умова пізнання Бога. Феномен Боеція.

Схоластика, її характеристика та основна проблематика. Номіналізм і реалізм, проблема онтологічного статусу універсалій. Ансельм Кентерберійський, Бонавентура, Росцелін, П.Абеляр.

Філософія Томи Аквінського як підсумок середньовічної філософії. Онтологічні обґрунтування буття Бога. Філософські ідеї Данте.

Тема 4. Духовна культура доби Відродження

Відродження як феномен європейської історії й культури. Основні риси філософії епохи Відродження. Фундаментальна різниця романського та германського Відродження.

Романське (Італійське) Відродження. Антропоцентризм, пантеїзм та гуманізм філософії романського Відродження (М.Фічіно, Піко делла Мірандола, М.Монтень).

Мак'явеллізм як соціально-психологічна та політико-правова модель функціонування суспільства. Д. Бруно і Г. Галілей: два шляхи свободи.

Германське (Північне) Відродження. Пантеїстична діалектика М.Кузанського. Коперніканський переворот у натурфілософії Відродження. Філософія Еразма Роттердамського.

Основні ідеї Реформації та Контрреформація. Філософський світогляд М.Лютера, Т.Мюнцера, Ж.Кальвіна.

Соціальні утопії доби Відродження як загальноєвропейська гуманістична тенденція (Т.Мор, Т.Кампанелла).

Тема 5. Наукоцентризм культури Нового часу

Передумови формування парадигми Нового часу та її основні риси: гносеологізм, деїзм, механіцизм.

Протистояння раціоналізму та емпіризму. Індуктивний метод Ф. Бекона.

Раціоналізм Р.Декарта. Т.Гоббс: “війна всіх проти всіх”. Філософія Д.Локка. Монадологія Г.Ляйбніца. Вчення про субстанцію у Б.Спінози.

Виклик гносеологізму: філософська есеїстика та філософське мистецтво Нового часу. Б.Паскаль, В.Шекспір, М.Сервантес.

Основні проблеми філософії Просвітництва. Боротьба атеїзму і деїзму у філософії XVIII століття (Ш.Монтеск'є, Вольтер, Ж.-Ж.Руссо). Історичні типи європейського Просвітництва та їх специфіка.

Тенденції розвитку суб'єктивного ідеалізму в англійському Просвітництві (Д.Берклі, Д.Г'юм). Французький матеріалізм у поглядах на природу, суспільство і людину (Ж.Ламетрі, П.Гольбах, К.Гельвецій, Д.Дідро)

Тема 6. Німецька класична філософія як раціоналістична довершеність культури Просвітництва

Апофеоз принципу гносеологізму Нового часу в німецькій класичній філософії та її всесвітнє значення.

Філософія І.Канта. Антиномії теоретичного розуму. Логіка, діалектика та гносеологія І.Канта. Категоричний імператив.

Розвиток кантівських ідей у філософії Й.Фіхте й Ф.Шеллінга та їхні новації. Вчення про абсолютне “Я” Й.Фіхте. Натурфілософія та філософія мистецтва Ф.Шеллінга.

Філософія Г.Гегеля. Абсолютна Ідея, Абсолютний Дух і людина. Розвиток як результат розв'язання суперечностей. Культура як відчуження Абсолютного Духу. Історизм філософії Г.Гегеля. Абсолютний ідеалізм Г.Гегеля як підсумок теоретичної філософії Нового часу.

Тема 7. Релігійне подолання гносеологізму: суперечливість новокласичної духовної традиції

Гете: людина як Всесвіт. Образ Фауста як мислителя, що виходить за межі “ситуації модерну”.

Феномен романтизму. Національні типи романтизму. Ф.Шлегель: свобода як іронія та любов. Новаліс: магічний ідеалізм.

Пізній Ф.Шеллінг: умоглядна містика. ”Філософія одкровення”.

Філософія Л.Фейєрбаха: антропологія замість теології. Вчення Фейєрбаха про смерть та безсмертя людини.

С.К'єркегор: віра над безоднями страху та відчаю. Екзистенціальна діалектика С.К'єркегора як вчення про сенс страху та два види відчаю.

Тема 8. Парадигмальний плюралізм середини ХІХ – початку ХХ століття

Поняття класичної та некласичної філософії: від загального до особливого. Онтологізм трансцендентного в класичній філософії та символізм трансцендентного в некласичній філософії.

Соціоцентрична парадигма людини: марксизм. Марксистська філософія як подолання гносеологізму через категорію практики. Категорія відчуження людини у молодого Маркса. Матеріалістичне розуміння історії. Метаморфози марксизму: філософія, ідеологія, практика.

Волюнтаристична парадигма людини та її характеристика. Філософія А.Шопенгауера: воля, страждання, уявлення. Філософія Ф.Ніцше: ідеї волі до влади та Надлюдини.

Психоаналітична парадигма людського буття. Вчення З.Фрейда: свідоме та позасвідоме. Поняття витіснення та сублимації. К.Г.Юнг: архетипи колективного позасвідомого. Е.Фромм: відчуження та любов.

Тема 9. Епістемологічна та аксіологічна спрямованість сучасної культури

Сцієнтизм та антисцієнтизм у сучасній філософії.

Перший і другий позитивізм (О.Конт, Г.Спенсер, Д.Мілль, Е.Мах, Р.Авенаріус).

Прагматизм (Ч.Пірс, В.Джемс, Д.Дьюї). Життєві переживання як основа суб'єктності.

Філософська герменевтика.

Неопозитивізм. Логіко-методологічні школи у Львові та Києві.

Постпозитивізм. Неомарксизм і Франкфуртська школа.

Феноменологічна філософія про людський світ. Вплив феноменології на сучасну філософію. Особливості феноменологічної методології.

Еволюція релігійної філософії. Неотомізм, його антропологічна переорієнтація. Проблема співвідношення віри, знань і цінностей.

Провідні тенденції та напрями в розвитку європейської та української філософії на початку ХХІ ст.: філософська антропологія, філософія культури, філософія науки, філософія історії, філософія освіти, філософія релігії, філософія влади, філософія політики, філософія права, філософія техніки, філософія управління, філософія мови, філософія екології, філософія статі і гендеру.

Тема 10. Основні концепції людини в сучасній філософії

Філософська антропологія у ХХ столітті. М. Шелер: у пошуках вчення про людину. Г.Плеснер: Людина як ексцентрична істота. Антропологічні концепції Е.Касірера, Х.Ортеги-і-Гасета.

Екзистенціалізм та екзистенційний спосіб філософування. М.Гайдеггер: людина як буття, що запитує.

Феномен атеїстичного екзистенціалізму. Ж.-П.Сартр: Я та Інший. А.Камю: самогубство філософське та життєве.

Феномен релігійного екзистенціалізму. К. Ясперс: гранична ситуація та вихід із неї. Г. Марсель: за межі трагічної мудрості.

Персоналізм як спосіб буття та філософська течія. М.Бердяєв: Боголюдина над безоднею свободи. Л.Шестов: перемога віри над розумом. Е.Мун'є: трагічний оптимізм. Персоналістична спрямованість світорозуміння М.Бубера та Тейяра де Шардена.

Екзистенціальні тенденції Київської світоглядно-антропологічної школи. Екзистенційна антропология та метаантропология як поєднання підходів філософської антропологии, екзистенціалізму та персоналізму.

Проблема протистояння та комунікації парадигм філософії людини у ХХ столітті. Феномен постмодернізму.

Тема 11. Особистість у вимірах філософського аналізу

Поняття особистості. Особистість як єдність духовного та душевного начал людського буття. Особистість та індивідуальність. Особистість та екзистенція. Плідні та неплодні орієнтації особистості.

Особистість та стать. Філософія статі. Чоловіче та жіноче у різних вимірах людського буття. Гендерні дослідження.

Особистість та проблема самотності. Самотність як відкритість та замкненість людського буття. Відкритість людського буття у самотності: створення простору особистості і простору комунікації.

Особистість та любов. Концепції любові у західній філософії (Платон, Вол. Соловйов, М. Бердяєв, О. Вейнінгер, В. Франкл, Е. Фромм). Любов до себе та любов до іншого. Любов, кохання, закоханість. Кохання як любов-пристрасть. Феномен любові-дружби. Вище буття любові: любов як творення відносин між людьми і абсолютне подолання самотності. Розв'язання суперечності між любов'ю-дружбою та любов'ю-пристрастю: любов-цілісність. Любов-цілісність як любов-співтворення. Суперечність любові та свободи та її розв'язання. Любов як актуалізація особистісного начала в людині.

Тема 12. Сенс життя, смерть та безсмертя як філософські проблеми

Поняття сенсу життя. Проблема сенсу життя в історії філософії. Сенс життя у різних вимірах людського буття.

Філософський аналіз феномену смерті. Смерть як межова ситуація. Біофільна та некрофільна орієнтації людини (Е.Фромм). Кінцевість як ознака людського існування (М.Гайдеггер).

Вчення про безсмертя в релігії та філософії Сходу. Ідея безсмертя в Античності. Безсмертя особистості в середньовічній культурі, культурі Відродження та Нового часу. Розуміння безсмертя у вченнях Вол. Соловйова та М. Бердяєва. Ідея безсмертя у Тейяра де Шардена. Феномен безсмертя з точки зору концепцій К. Юнга, С. Грофа, Р. Моуді. Безсмертя людини як продовження роду. Безсмертя та продовження життя. Безсмертя людини як безсмертя особистості. Безсмертя особистості в культурі. Безсмертя особистості як безсмертя самотворення. Прийняття ідеї безсмертя особистості як реалізація свободи совісті та основа формування фундаментальних сенсожиттєвих уявлень.

Тема 13. Зустріч Сходу і Заходу в українській культурі: класика і сучасність

Витоки і риси української духовної культури. Києво-Могилянська академія. Філософія Г.Сковороди. Ідеї трьох світів, єдності філософії та життя, сродної праці.

“Хутірська філософія” П.Куліша. Філософські погляди Т.Шевченка. “Філософія Серця” П.Юркевича.

Світогляд Л.Українки. Філософські погляди І.Франка. Особистість і народ у творчості І.Франка.

Мова й національне буття у творчості О.Потебні. Філософські ідеї М.Драгоманова.

Історіософія В.Липинського. Світогляд Д.Донцова. Звернення до коренів українського буття в працях М.Грушевського. Світобачення В.Винниченка.

Загальна характеристика філософської думки в Україні радянського періоду. Розробка філософських проблем в Україні сучасного періоду.

СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНІ ВИМІРИ ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ

Тема 14. Культура й цивілізація

Поняття загальнолюдської культури. Матеріальна і духовна культура суспільства.

Культура й цивілізація: суперечність між ними та способи розв'язання. Цивілізація: ствердження волі до самозбереження та продовження роду. Розмаїття тлумачень поняття «цивілізація». Історичні типи та критерії визначення цивілізацій у різних парадигмах філософії історії. Цивілізація як економічне, політичне та соціокультурне утворення. Цивілізаційний підхід в інтерпретації розвитку суспільства: дикість, варварство, цивілізація.

Культура як об'єктивація граничного буття людини та вихід за його межі. Поняття національної культури. Проблема співвідношення національного та загальнолюдського в культурі. Українська культура та її архетипи.

Тема 15. Філософія як узагальнення духовної історії людства

Основні причини виникнення філософії та концепції, що їх репрезентують. Поняття і структура світогляду. Природа філософських проблем, основні питання філософії, їх взаємозв'язок із засадами людського існування.

Своєрідність філософського пізнання, особливості результатів філософування. Структура філософського знання. Філософія у царині культури. Філософія і політика. Філософія і право. Філософія і наука. Система і метод в теоретичній філософії. Школа, напрямок, традиція у філософії.

Філософія як множинність філософських культур: плюралізм та його сутність. Діалог концепцій, думок, поглядів як чинник розвитку філософування. Філософський поліцентризм.

Історія філософії – процес розвитку філософської думки у світовій культурі.

Проблема плюральності та цілісності у філософії.

Основні функції філософії.

Тема 16. Філософія та її місце в житті людини

Філософія та світогляд. Буденний, особистісний та філософський світогляд. Проблема взаємодії філософії та міфології. Філософія і релігія, філософія і мистецтво, філософія і наука.

Особливості результатів філософування. Філософський текст і особистість філософа. Ідеалістичні та матеріалістичні основи світогляду філософа. Філософія як система відносин філософа, його тексту та світу.

Філософія як духовне розв'язання основної суперечності епохи і вихід до трагічних суперечностей людського буття. Форми прояву філософії в культурі: теоретична філософія, есеїстична філософія та філософське мистецтво.

Тема 17. Людина в історичних вимірах суспільного буття. Спілкування, розуміння, толерантність

Проблема співвідношення особистості та суспільства як фундаментальна для сучасної соціальної філософії. Людина як головна виробнича сила суспільства. Поняття суспільного виробництва. Специфіка людського суспільства: від інстинкту до волі. Суспільство: рід, цивілізація, культура. Буденне та особистісне спілкування у суспільному житті, суперечність між ними.

Феномен влади у суспільстві. Влада та маніпуляція. «Відкрите» та «закрите» суспільство (К.Поппер). Феномен тоталітаризму. Міфологічні уявлення сучасності.

Добро і зло в історії. Організація колективу як примусовість та гармонія інтересів: тоталітарне та демократичне суспільство. Роль особистості в історії.

Проблема інтерсуб'єктивності як основи спілкування. Культура спілкування. Основні концепції та методики спілкування. Свобода і відповідальність.

Проблема ідентичності. Плюральність ідентичностей в сучасному світі. Феномен толерантності: минуле, сучасність, майбутнє. Розуміння як метод пізнання Іншого і суто людське ставлення до дійсності. Розуміння і самоідентифікація.

Тема 18. Поняття і структура суспільства

Історія суспільства та історія природи. Основні концепції філософії історії. Феномен історичної необхідності. Причинність, доцільність та стихійність у суспільній історії.

Закони та рушійні сили становлення людської спільноти. Історичні етапи розвитку суспільства: особливості еволюційної та революційної форм соціальноісторичного поступу.

Поняття і структура суспільства: економічна, політична, соціальна, духовна царини.

Економічний вимір суспільства. Спосіб виробництва. Виробничі (продуктивні) сили. Виробничі стосунки. Відносини власності, обміну та споживання.

Політичний вимір суспільства. Держава. Партії. Громадські організації. Класи.

Соціальний вимір суспільства. Сім'я як основа суспільства. Народність.

Національне як філософська проблема. Поняття етносу і нації.

Доіндустріальне, індустріальне та постіндустріальне суспільство.

Тема 19. Сучасна філософська глобалістика та футурологія

Глобальні виміри сучасного суспільного життя. Глобалізація суспільних стосунків і поява планетарної свідомості. Глобальні проблеми як сукупність соціоприродних суперечностей у розвитку людства. Сутність, походження та основні типи глобальних проблем.

Сучасна філософська глобалістика та футурологія. Футурологія як науково виважене соціальне й антропологічне прогнозування. Футурологія і осягнення меж людського буття. Футурологія як метаантропологія. Футурологія в контексті постгуманізму і постантропології.

Всесвітні футурологічні організації та їх вплив на суспільство. Римський клуб. Проблема спрямованості історії, становлення ідей суспільного прогресу.

Проблема вартості прогресу, суспільні ідеали і прогрес.

Майбутнє людства як предмет дослідження та прогнозування: світоглядні, науково-методологічні, морально-психологічні та духовно-культурні компоненти. Індустріальне та постіндустріальне суспільство. Місце України в постіндустріальному бутті людства. Проблема духовного та душевного еволюціонування людини та людства. Віртуальна реальність.

ОНТОЛОГІЯ І ПРАКСЕОЛОГІЯ В ОСЯГНЕННІ ЛЮДИНОЮ СВІТУ

Тема 20. Буття як фундаментальна проблема філософії

Проблема походження світу та людини в ньому. Категорія буття у філософії. Рівні буття. Сучасні уявлення про матерію.

Специфіка людського буття. Феномен гуманізму, основні етапи його філософського розуміння. Буденне буття людини та його категорії. Воля до самозбереження і продовження роду як основа буденного буття.

Воля до влади та воля до пізнання і творчості як основи граничного буття людини. Граничне буття, гранична ситуація та екзистенція.

Мегаграничне буття людини. Воля до любові і толерантності як його підґрунтя. Поняття трансценденції.

Тема 21. Духовні та психологічні виміри буття людини. Свідомість та позасвідоме

Ідеальне, його природа. Духовний світ. Категорія «дух», її роль в осмисленні внутрішнього світу людини. Дух і душа. Духовне і практичне перетворення дійсності. Проблема походження і сутності духовного. Феноменологія духу.

Дух і свідомість. Природа та сутність свідомості як філософська проблема. Свідомість – найвищий рівень психічної та духовної активності людини. Походження свідомості в контексті антропогенезу. Свідомість як субстанція. Концепції свідомості та її структура. Свідомість як буття у світі. Основні властивості свідомості. Самосвідомість, її форми та структура, предметність та рефлексивність. Індивідуальна та суспільна свідомість. Проблема форм суспільної свідомості.

Філософські питання психоаналізу. Місце позасвідомого у бутті людини. Феномени позасвідомого та підсвідомого, їх природа і функції. Сублімація та витіснення в бутті людини. Способи впливу на позасвідоме (практичний психоаналіз, гіпноз, сугестія, аутотренінг, медитація, молитва тощо).

Коллективне позасвідоме та його роль в людському бутті. Архетипи колективного позасвідомого та архетипи культури.

Тема 22. Праксеологічні та морально-етичні виміри людського буття

Людське буття як діяльність. Концепція діяльнійсності людини, її обмеженість. Діяльність і споглядання. Види діяльності – духовна і практична. Проблема практики у філософських доктринах. Ціннісно-духовні орієнтири практичного буття людини.

Практика як основа життєдіяльності людини. Структура практики. Труд і спілкування. Необхідність і свобода в контексті людської діяльності. Проблема вибору. Вибір і цілепокладання. Особливості практичної свідомості.

Практика і культура. Людинотворча функція практики. Індивідуальні та суспільні складові практики.

Людина як найвища цінність. Матеріальні й духовні цінності. Класифікація цінностей. Індивідуальні, національні та загальнолюдські цінності.

Етичний вимір буття людини. Співвідношення моралі та моральності в сутнісному розвитку людини. Феномен «подвійної моралі». Мораль та насильство в історії. Трансформації моралі та моральності в період революцій і воєн. Мораль та закон. Мораль та майбутнє людства.

ФІЛОСОФІЯ ЯК МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ

Тема 23. Пізнання і творчість у бутті людини

Пізнання і творчість: суперечність та її розв'язання. Пізнавальна діяльність людини. Особливості соціального пізнання, його концепції. Буденне, наукове, релігійне, художнє, філософське знання.

Феномен творчості. Творчість як адекватна форма людського існування. Головні концепції творчості в історії філософії. Передумови та онтологічний сенс творчості. Етапи і структура творчого процесу. Особливості творчої думки.

Наука, філософія та мистецтво як форми культури. Наука: понятійне моделювання людини та світу. Мистецтво як художньо-образне розв'язання суперечностей людського життя. Філософія мистецтва. Деконструкція естетичного в сучасному мистецтві. Жанри мистецтва та становлення категорій естетики. Діалектика прекрасного та потворного у мистецтві. Піднесене, велич, гармонія, трагічне і комічне в мистецтві та житті людини. Мистецтво та наука на початку ХХІ століття: протистояння і можливість синтезу.

Метатеоретичне знання. Структура метатеоретичного знання: філософські засади науки, методи пізнання, наукова картина світу. Аналіз ситуацій їх виникнення, особливостей прояву та шляхів розв'язання. Філософські засади науки. Філософія як рефлексія над наукою. Прогностична місія філософської рефлексії. Філософія як засіб включення наукового пошуку у широкий соціокультурний контекст.

Тема 24. Основні способи осягнення законів Всесвіту людиною: пізнавально-методологічні підходи

Співвідношення філософського та природничо-наукового тлумачення людини та світу. Особливості класичного, новокласичного та некласичного розуміння людини та світу.

Абстрактно-логічне виявлення і обґрунтування закономірностей існування предметного світу. Гносеологія. Агностицизм.

Історико-практичне освоєння конкретного речового світу. Досвід. Техніка. Технологія.

Філософське осягнення людини, суспільства та світу: метафізика і діалектика як бінарна та тріадична методологія. Епістема метафізики як вчення про незмінні трансцендентні підмурівки світу.

Діалектика як вчення про розвиток через боротьбу суперечностей. Ідея розвитку в історії філософської думки. Принципи, методи, закони діалектики. Рух, становлення, розвиток. Проблема всезагальності законів розвитку: закономірність і закон. Моделі розвитку. Філософські суперечки навколо законів діалектики та їх доведеності.

Модифікації діалектики в сучасних філософських доктринах. Об'єктивна та суб'єктивна діалектика. Онтологічна та екзистенційна діалектика. Феномен «негативної діалектики». Діалектика як метаантропологія та метаантропологічна діалектика. Евристичні можливості діалектичної методології в науковому пізнанні.

Синергетика як теорія самоорганізації рухомих систем. Герман Хакен як теоретик випадковості. Детермінований хаос в природі та соціумі. Синергетичний підхід у вивченні неструктурованого інформаційного простору.

Тема 25. Наука як об'єкт філософського аналізу

Соціокультурні передумови становлення науки. Зародження науки та особливості її функціонування. Демаркація науки та метафізики.

Наука як спеціалізована форма пізнавальної діяльності. Наука як царица духовного виробництва, діяльність, система знань і соціальний інститут. Фундаментальне та прикладне в науці. Наукові революції. Особливості наукових знань.

Наукова раціональність і гуманістичні цілі науки. Інституалізація науки та наукове співтовариство. Свобода наукового пошуку та соціальна відповідальність науковця. Етика науки та соціальна відповідальність вченого. Наука та влада.

Світоглядний статус науки на початку XXI століття.

Світоглядно-методологічні досягнення сучасної української філософії: людиноцентризм. Світоглядно-антропологічний підхід, екзистенційна антропологія та метаантропологія як методологія сучасного гуманітарного пізнання та світоглядне підґрунтя природничих наук.

Верифікаціонізм. Фальсифікаціонізм. Потенційне спростування теорії як доказ її науковості. Проблема розвитку науки у критичному раціоналізмі. Кумулятивна модель розвитку науки. Теорія перманентних революцій К. Поппера. Методологія науково-дослідних програм І. Лакатоса. Теорія наукових революцій Т. Куна.

Тема 26. Структура та основні форми наукового пізнання

Проблема істини та її критерію. Істина філософська та істина наукова. Істинність, омана, похибка, хиба. Практика як критерій істинності теорії.

Структура пізнання. Особливості людського та наукового знання: суб'єктно-об'єктна взаємодія. Основні форми наукового пізнання (факт, ідея, проблема, гіпотеза, закон, концепція, теорія).

Поняття факту. Емпіричні факти – підґрунтя теорії. Пізнавальні операції при переході від даних спостереження до емпіричного факту.

Поняття ідеї. Наукова ідея.

Поняття проблеми. Наукова проблема.

Поняття гіпотези, її мета. Методи, що використовуються при висуванні гіпотези. Ступінь ймовірності гіпотези, її перетворення в наукову теорію.

Поняття концепції та її формування.

Поняття закону і закономірності. Класифікація законів.

Теорія. Структура наукової теорії та її функції.

Тема 27. Предмет, зміст і значення логіки у науковому пізнанні

Мислення як предмет наукового аналізу. Стиль мислення і науковець. Взаємодія наук як чинник їх розвитку, методологічна єдність і багатоманітність сучасної науки. Міграція методів, засобів і концептуальних схем. Методологічне значення єдності і розмаїття наук: когнітологія, евристика, еристика, психолінгвістика й таке інше.

Мова і мовлення як основні засоби пізнання та комунікації. Рідна та світова мова: суперечність і можливість її подолання. Зв'язок гносеологічного, аксіологічного, соціологічного, онтологічного, методологічного, філософсько-антропологічного і психологічного аспектів наукового пошуку. Мислення і мова. Логіка висловлювань. Логічна культура. Процедури міркування. Науковий текст.

Логіка як наука. Різновиди логічного знання. Наукові абстракції. Основні форми логічного мислення (поняття, судження, умовисновок). Основні закони правильного мислення (тотожності, суперечності-несуперечності, виключення третього, достатніх підстав).

Тема 28. Основні методи наукового пізнання

Методологія як засіб пізнання та перетворення дійсності. Метод та методика. Вибір об'єкту, предмету й інструментарію наукового дослідження. Типологія методів. Наукові методи та методики.

Загальні принципи та концептуальні засади наукового дослідження, їх філософське підґрунтя. Філософські дискусії про засади наукового дослідження. Системний характер дослідницької діяльності. Особливості практичного та теоретичного способів осягнення істини. Чуттєвий та раціональний рівні пізнання в науці. Проміжкове (інтуїтивне) пізнання. Проблема обґрунтування ролі інтуїції у науковому пізнанні.

Методи емпіричного пізнання: спостереження, вимірювання, порівняння, експеримент. Емпіричне знання. Протоколи спостережень. Критерії науковості фактів.

Методи теоретичного пізнання: формалізація, аксіоматичність, гіпотетико-дедуктивність, абстрактне-конкретне, історичність-логічність, екстраполяція. Теоретичне знання. Структура теоретичного знання. Ідеальні об'єкти. Класифікація теорій. Функції теорій: описова, пояснювальна, прогностична. Взаємозв'язок емпіричного і теоретичного знання.

Загальнологічні методи пізнання: аналіз, синтез, індукція і дедукція, аналогія, моделювання.

Виклад та обґрунтування наукових результатів.

Теми семінарських занять

№ з/п	Назва
1	Давньосхідна філософія
2	Давньогрецька (антична) філософія
3	Філософія Середньовіччя та Відродження
4	Наукоцентризм філософії Нового часу
5	Ірраціоналізм і плюралізм філософії Новітнього часу
6	Зустріч Сходу і Заходу в українській культурі: класика і сучасність
7	Культура і цивілізація
8	Філософія як узагальнення духовної історії людства
9	Соціально-праксеологічні виміри людського буття
10	Суспільство та його структура. Особливості інформаційного суспільства
11	Буття як фундаментальна проблема філософії
12	Онто-антропологічні виміри у бутті людини
13	Духовно-психологічні виміри людського буття
14	Логіко-гносеологічні виміри у бутті людини. Наукове пізнання
15	Мислення. Предмет, зміст та структура логіки
16	Основні методи наукового дослідження

Теми самостійної роботи

№ з/п	Назва
1	Давньосхідна філософія
2	Давньогрецька (антична) філософія
3	Філософія Середньовіччя та Відродження
4	Наукоцентризм філософії Нового часу
5	Ірраціоналізм і плюралізм філософії Новітнього часу
6	Зустріч Сходу і Заходу в українській культурі: класика і сучасність
7	Культура і цивілізація

8	Філософія як духовна історія людства
9	Соціально-праксеологічні виміри людського буття
10	Суспільство та його структура. Особливості інформаційного суспільства
11	Буття як фундаментальна проблема філософії
12	Онто-антропологічні виміри у бутті людини
13	Духовно-психологічні виміри людського буття
14	Логіко-гносеологічні виміри у бутті людини. Наукове пізнання
15	Мислення. Предмет, зміст та структура логіки
16	Основні методи наукового дослідження

7. Система оцінювання та вимоги

<p>Загальна система оцінювання курсу</p>	<p>Оцінювання знань ЗВО здійснюється відповідно до Положення про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів вищої освіти Національного університету «Чернігівська політехніка» https://stu.cn.ua/wp-content/stu-media/normobaza/normdoc/norm-osvitproces/polozhennya-pro-potochne-ta-pidsumkove-oczinuvannya-znan-zdobuvachiv-vo.pdf Оцінюванню за 100-бальною шкалою підлягає рівень знань, умінь і навичок здобувачі вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня, що визначаються при проведенні заліку (I семестр) та іспиту (II семестр). Контрольні заходи містять поточний (60 балів) та підсумковий (40 балів) контроль.</p>
<p>Семінарські заняття</p>	<p>Засобами оцінювання результативності навчання є диференційований залік; екзамен; реферати; есе; презентація результатів виконання індивідуальних завдань; самостійне дослідження світоглядно-теоретичної проблематики із наступною підготовкою тез доповіді на науково-практичних конференціях філософського спрямування; участь у роботі наукового гуртка кафедри філософії і суспільних наук «Аналітичний простір» та інші види індивідуальних і групових робіт.</p>
<p>Умови допуску до підсумкового контролю</p>	<p>Критерієм успішного проходження підсумкового оцінювання може бути досягнення здобувачем освіти мінімальних порогових рівнів оцінок за кожним запланованим результатом навчання навчальної дисципліни. Мінімальний пороговий рівень оцінки визначаються за допомогою якісних критеріїв і трансформуються в мінімальну позитивну оцінку використовуваної числової (рейтингової) шкали.</p>

**Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти
Поточний контроль**

Модуль за тематичним планом дисципліни та форма контролю		К-сть балів	
Семестр I		0...	60
Змістовий модуль 1. ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ КУЛЬТУРНО-ФІЛОСОФСЬКИХ ПАРАДИГМ ЗАХОДУ І СХОДУ		0...	30
1	Результативність інтерактивного спілкування на лекціях	0...	10
2	Результативність роботи на семінарах	0...	20
Змістовий модуль 2. СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНІ ВИМІРИ ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ		0...	30
1	Результативність інтерактивного спілкування на лекціях	0...	10
2	Результативність роботи на семінарах	0...	20
Семестр II		0...	60
Змістовий модуль 3. ОНТОЛОГІЯ І ПРАКСЕОЛОГІЯ В ОСЯГНЕННІ ЛЮДИНОЮ СВІТУ		0...	30
1	Результативність інтерактивного спілкування на лекціях	0...	10
2	Результативність роботи на семінарах	0...	20
Змістовий модуль 4. ФІЛОСОФІЯ ЯК МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ		0...	30
1	Результативність інтерактивного спілкування на лекціях	0...	10
2	Результативність роботи на семінарах	0...	20

Підсумковий контроль

Вид контролю		Кількість балів	
Семестр I, II		0...	100
1	Модульні оцінки	0...	60
2	Відповіді на контрольні запитання	0...	30
3	Виступи на конференціях, написання статей	0...	10

Шкала оцінювання результатів навчання

Оцінка в балах	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою (диференційований залік)	
		для екзамену (диференційованого заліку), курсового проєкту (роботи), практики, атестації	для заліку
90 – 100	A (відмінно)	відмінно	зараховано
82-89	B (дуже добре)	добре	
75-81	C (добре)	задовільно	
66-74	D (задовільно)	задовільно	

60-65	E (достатньо)		
0-59	FX (незадовільно)	незадовільно з можливістю повторного складання	незараховано з можливістю повторного складання

8. Політики курсу.

До загальної політики курсу відноситься дотримання принципів відвідування занять у відповідності до затвердженого розкладу, а також вільного відвідування лекційних занять для осіб, які отримали на це дозвіл відповідно до [«Порядку надання дозволу на вільне відвідування занять здобувачам вищої освіти НУ «Чернігівська політехніка»»](#).

Вивчення дисципліни відбувається у відповідності до затвердженого аудиторного розкладу або ж дистанційно у випадку введення карантину чи дій, пов'язаних із військовим станом відповідно до рекомендацій Міністерства освіти і науки України та регламентованих рішень керівництва НУ «Чернігівська політехніка» відповідно до Положення про академічну мобільність учасників освітнього процесу (принципи описані у [Кодексі академічної доброчесності НУ «Чернігівська політехніка»](#)): <https://stu.cn.ua/wp-content/stu-media/normobaza/normdoc/norm-osvitproces/polozhennya-pro-akademichnu-mobilnist-chasnykiv-osvitnogo-proczesu.pdf>

Запорукою успішного вивчення дисципліни є активність під час проведення практичних та лекційних занять та участь у засіданнях філософської секції наукового гуртка «Аналітичний простір». Консультації відбуваються в аудиторіях університету у відповідності до затвердженого розкладу або ж особистих чи групових консультацій (через вбудований форум) на сторінці курсу в системі дистанційного навчання НУ «Чернігівська політехніка».

Політика дедлайнів

Максимальна оцінка за невчасно виконані індивідуальні роботи зменшується на певну кількість балів. Виключенням може бути наявність поважних причин несвоєчасної здачі зазначених робіт (хвороба, участь в зазначений час в інших видах навчальної, наукової чи організаційної роботи, офіційна робота за фахом, волонтерська діяльність тощо).

Політика користування ноутбуками / смартфонами

ЗВО мають тримати смартфони переведеними у беззвучний режим протягом лекційних та практичних занять. Ноутбуки, планшети та смартфони не можуть використовуватися в аудиторіях під час занять та під час проведення підсумкового контролю (за виключенням проходження тестового контролю в системі Moodle).

Політика заохочень та стягнень

За результатами навчальної, наукової або організаційної діяльності здобувачів вищої освіти за курсом їм можуть нараховуватися додаткові бали – до 10 балів, у залежності від вагомості досягнень. Види позанавчальної діяльності, за якими здобувачі вищої освіти заохочуються додатковою кількістю балів: участь у міжнародних проектах, наукові дослідження, тези, участь у науково-практичних конференціях, винаходи, патенти, авторські свідоцтва за напрямами курсу.

Політика академічної доброчесності

Політика дотримання академічної доброчесності ґрунтується на «Кодексі академічної доброчесності Національного університету «Чернігівська політехніка», погодженого вченою радою НУ «Чернігівська політехніка» та введеного в дію наказом ректора від 31 травня 2021 року № 100 Кодекс академічної доброчесності Національного університету «Чернігівська політехніка» [Кодексі академічної доброчесності НУ «Чернігівська політехніка»](#): <https://stu.cn.ua/wp-content/stu-media/normobaza/normdoc/norm-yakist/kodeks-akademichnoyi-dobrochesnosti.pdf>

Правила перезарахування кредитів

Кредити, отримані в інших закладах вищої освіти, а також результати навчання у неформальній та/або інформальній освіті, можуть бути перезараховані викладачем у відповідності до положення [«Порядок визначення академічної різниці та перезарахування](#)

[навчальних дисциплін у НУ «Чернігівська політехніка»](#)». Визнання результатів навчання у неформальній освіті розповсюджується на окремі змістові модулі (теми) навчальної дисципліни.

9. Рекомендована література.

1. Семенюк, Е. Філософія сучасної науки і техніки: Підручник / Едуард Семенюк, Володимир Мельник. – Вид. 3-тє, випр. та доп. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. – 364 с.
2. Теоретична і практична філософія : навч. посіб. / В. О. Дем'янов та ін. ; заг. ред. Л. О. Шашкової. – Київ : Київ. ун-т, 2017. – 463 с.
3. Філософія [Електронний ресурс] : навч. посібник / Ю. М. Вільчинський, Л. В. Северин-Мрачковська, О. Б. Гаєвська та ін. – Київ : КНЕУ, 2019. – 368 с.
4. Хамітов, Н. В. Філософська антропологія: актуальні проблеми. Від теоретичного до практичного повороту. 5-е видання, виправлене і доповнене. Київ : КНТ, 2023. – 405 с.
5. Шабанова, Ю. О. Філософія культури: підручник. – Дніпро: ЛІРА, 2019. – 240 с.
6. Buckingham, W., Burnham, D., Hill, C., King, P. J., Marenbon, J., Weeks, M. The Philosophy Book: Big Ideas Simply Explained. New York : DK Publishing, London : Dorling Kindersley Limited, Singapore : Star Standard, 2017. – 352 p.
7. Popper, K. R. The Open Society And Its Enemies. Volume I. The Spell Of Plato. Volume II. The High Tide Of Prophecy: Hegel, Marx, And The Aftermath. New Jersey : Princeton University Press Princeton, 2022. – 444 p. – 494 p.
8. Russell, Bertrand. History of Western Philosophy and its Connection with Political and Social Circumstances from the Earliest Times to the Present Day. London: Allen & Unwin, 2010. – 916 p. Stevenson, Jay. Philosophy. Second Edition. Indianapolis : A Pearson Education Company, 2020. – 395 p.
9. Scruton, Roger. Short History of Modern Philosophy : from Decartes to Wittgenstein. Second revised and enlarged edition published by Routledge. London, New York, 2017. – 314 p.
10. Fukuyama, Francis. Liberalism and Its Discontents. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2022. – 192 p.

Методичне забезпечення

1. Філософія науки і культури. Методичні вказівки до семінарських занять і самостійної роботи для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня спеціальностей 122 – Комп'ютерні науки, 133 – Галузеве машинобудування, 141 – Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка / Укл. Киселиця С. В. – Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка». 2023. 63 с.

Інформаційні ресурси

- Система дистанційного навчання НУ «Чернігівська політехніка» : «Філософія науки і культури». URL: [Курс: Філософія PhD \(stu.cn.ua\) https://elc.stu.cn.ua/course/view.php?id=4131](https://elc.stu.cn.ua/course/view.php?id=4131)
 - Електронний ресурс НУ «Чернігівська політехніка». URL: <http://www.Library92@ukr.net>
 - Електронний архів НУ «Чернігівська політехніка» (IRChNUT)
 - URL: http://library2.stu.cn.ua/resursi_biblioteki/elektronnij_arhiv_chntu/
 - Офіційний сайт Інституту філософії імені Г.С. Сковороди НАН України. URL: <http://www.filosof.com.ua/publik.htm>
 - Національна бібліотека України імені Вернадського. URL: www.nbuv.gov.ua
 - Український інститут національної пам'яті. URL: <https://uinp.gov.ua/>
 - Перелік основних тематичних ресурсів з філософії у комп'ютерній мережі INTERNET. URL: <http://www.philosophy.ua>
 - Навчальні матеріали онлайн / Філософія. URL: <https://pidruchniki.com/filosofiya/>
- Додаткові філософські ресурси комп'ютерної мережі INTERNET. URL: <http://www.epistemelinks.com/link/PhiLink.html>